

čenského kapitálu. Záměnou nově vytvořené hodnoty se zálohovaným kapitálem vytvořil dogma, jež se stalo podle Marxe „orthodoxním článkem víry politické ekonomie“ a jež v různých variantách u mnoha buržoasních ekonomů existuje dodnes.

Neběží to však jen o výčet nepřesností a omylů, neboť Smithovi slouží pracovní teorie hodnoty jen jako východisko rozdělování a jeho rozbor důchodů podává zřetelné členění sociálně ekonomických skupin buržoasní společnosti atd.; to vše jsou naopak kladné a historicky cenné stránky Smithova zkoumání a v nich také spočívá jedna z největších jeho zásluh.

Mohl by se dále ještě analyzovat Smithův výklad *Bohatství národů* a mohly by se znovu nalézat rozporné stránky jeho ekonomického systému a stejně dobře by se mohl zdůrazňovat jeho přínos a význam pro rozvoj vědy o hospodářském životě kapitalistické společnosti. Tu bychom jen snad již po sté interpretovali zevrubný rozbor Marxův, jemuž Smithova práce slouží jako jeden z důležitých pramenů a podnětů. A Marxovo dílo lze lépe a úplněji pochopit zvláště tehdy, jestliže projdeme myšlenkovým světem klasických předchůdců vědecké politické ekonomie.

Zdeněk Kirš

Nykrýn—Štěpán—Heřman—Kalinová:

Obchodní operace v československém zahraničním obchodu

(*Orbis, Praha 1958, str. 916, cena váz. Kčs 87,30.*)

Zahraniční obchod zaujímá v národním hospodářství naší republiky význačné místo, a proto se právem těší velké publicistické pozornosti. Kromě četných článků časopiseckých stojí za zmínku obě vydání velmi informativní brožury „Zahraniční obchod a výroba“ a úspěšná práce „Za vyšší efektivnost zahraničního obchodu“. Zejména však je třeba vyzvednout zdařilou učebnici kolektivu autorů Nykrýna, Štěpána a Heřmana „Technika zahraničního obchodu“, jež byla okamžitě rozebrána a přeložena do řady jazyků. Nyní přichází tento autorský kolektiv rozšířený o dr. Kalinovou s novým, rozšířeným a podstatně přepracovaným vydáním této práce pod názvem „*Obchodní operace v československém zahraničním obchodu*“, schváleným též jako vysokoškolská učebnice.

Kniha má tři části. V první se autoři zabývají po teoretické stránce pojetím a významem zahraničního obchodu v socialistické společnosti a vysvětlují podstatu i funkci státního monopolu zahraničního obchodu. Rozebírá se tu též zahraniční obchod v předválečné republice i v lidové demokratické Československu. V úvodní kapitole autoři správně korigují výklad funkce zahraničního obchodu v socialismu, podaný v prvním vydání učebnice „Politická ekonomie“, a zdůrazňují aktivní úlohu mezinárodního obchodu v národním hospodářství, zejména jakožto nositele a prostředníka mezinárodní dělby práce. Je možno podotknout, že by bylo bývalo vhodné na tomto místě doložit ciferný podíl zahraničního obchodu na národním důchodu i jeho význam pro některá hlavní odvětví.

V druhé kapitole se podrobně probírají organizační otázky československého zahraničního obchodu. Velmi dobře jsou zpracovány partie o vztazích mezi zahraničním obchodem a výrobou, kde se vysvětlují jak problémy decentralisace, tak také právní otázky zajišťování vývozních fondů.

V druhé kapitole se hovoří i o obchodních operacích s kapitalistickými státy. Velmi informativní je tu výklad o státních a jiných soudobých veřejných orgánech a institucích v současné době v zahraničním obchodu kapitalistických zemí, stejně jako o soukromých pomocných orgánech a institucích zahraničního obchodu.

V souvislosti s kapitalistickými metodami přímého a nepřímého vývozu a dovozu se autoři zmiňují též o afilacích a filiálkách. Hovoří se tu, že i Československo používalo i používá takových organizací a vyslovuje se názor, že by této formě měla být věnována pozornost zvláště ve stycích s méně vyspělými zeměmi. K tomu je třeba podotknout, že v některých zemích byly s afilacemi učiněny i velmi špatné zkušenosti. Proto se domnívám, že nelze v této otázce vyslovit nějaký ohavný názor, nýbrž že vhodnost či nevhodnost afilace je třeba posuzovat vždy individuálně pro každý jednotlivý případ, při čemž zvláště velký význam má současný stav a perspektiva politických styků s příslušnou zemí.

Přínosem pro řešení důležitých otázek zahraničního obchodu je stať o ochraně průmyslového vlastnictví zpracovaná dalším spolupracovníkem dr. Plecítým. Partii doplnil dalšími připomínkami prof. dr. Wenig, člen-korespondent ČSAV.

Obsáhlá kapitola je věnována obchodně politickým instrumentům zahraničního obchodu, při čemž se vysvětluje jejich těsná souvislost s obchodními operacemi. Podává se obecná struktura obchodně politických ujednání a vysvětluje se význam různých doložek. Cenný je paragraf o switchových obchodech, kde se v naší literatuře poprvé blíže píše o těchto komplikovaných transakcích.

V třetí části publikace se probírají obchodní operace se zeměmi socialistického tábora. Vykládá se organizace zahraničního obchodu s jednotlivými zeměmi, právní formy vzájemného styku na úrovni státní i na úrovni jednotlivých podniků, jakož i technika obchodu.

Poslední kapitola se zabývá ekonomickým rozбором operací v našem zahraničním obchodu. Po teoretické stránce je to patrně nejcennější přínos knihy a pochopitelně i nejnáročnější. Je třeba tuto kapitolu zvláště uvítat, neboť její problematika nebyla dosud souhrnně zpracována.

Práce je doplněna četnými textovými i grafickými přílohami, obsahujícími vzorkové texty písemné dokumentace, typické formuláře a schémata. To velmi zdůrazňuje pedagogický význam publikace, tím spíše, že četné dokumenty jsou otištěny v cizím jazyce.

Problematika, kterou se práce zabývá, nebyla dosud v takovém rozsahu zpracována ani u nás, ani v jiných zemích socialistického tábora. Přitom je třeba vyzvednout přísně vědecký ráz práce. Vyhýbá se pouhé popisnosti, která se v četných partiích nabízí, a snaží se vysvětlovat všechnu problematiku na základě teoretické politické ekonomie. Velmi cenným rysem knihy je i to, že vznikla z těsné spolupráce s četnými pracovníky v praxi. Jejím použitím jako učebnice je ovšem poněkud na závalu značný rozsah.

Ve stati o organizaci zahraničního obchodu SSSR se poukazuje na funkce sovětských obchodních zastupitelství, která uzavírají též sama kontrakty. Zdůrazňuje se výhodnost toho, neboť tato zastupitelství jsou součástí diplomatického zastoupení, a proto požívají soudní imunitu. Tento výklad bez bližšího vysvětlení není přesný a mate. Bylo by přece nemyslitelné, aby v případě sporu jeden partner požádal tak neobyčejných výsad proti druhému. Proto příslušný sovětský zákon o obchodních zastupitelstvích (z 13. září 1933) připouští vzdání se imunity pro spory z obchodních kontraktů uzavřených zastupitelstvem v těch zemích, kde byla o tom uzavřena mezinárodní smlouva nebo kde se sovětská vláda této imunitě vzdala jednostranným prohlášením.

Další připomínky se týkají působení hodnoty a hodnotových forem v mezinárodním obchodu. Na str. 89 se polemizuje proti názoru, že ve vztahu mezi státními velkoobchodními cenami a zahraničními cenami je možno přímo usuzovat na výhodnost jednotlivých cenových operací. Autor stati konstatuje, že záleží na vztahu hodnoty vyváženého zboží k hodnotě zboží dováženého. Z tohoto hlediska není prý důležité, zda zboží, nakoupené podnikem zahraničního obchodu od výrobního závodu za 5 měnových jednotek, je prodáno do zahraničí za 7,6 nebo 5 měnových jednotek. Důležité je, aby výměnou za zboží v hodnotě 5 měnových jednotek bylo dovezeno zboží v téže hodnotě. Je prý tedy lhostejné, zda prodáváme na zahraničních trzích určité zboží za 1 nebo za 10 měnových jednotek tak dlouho, dokud má zahraniční obchod možnost za strženou částku za zboží nakoupit zboží v odpovídající hodnotě.

S tímto pojetím působení zákona hodnoty v zahraničním obchodu lze souhlasit. Toto pojetí ignoruje vztah individuální hodnoty vyváženého zboží k světové hodnotě. I když ovšem nelze ze vztahu mezi zahraniční cenou a státní velkoobchodní cenou usuzovat o rentabilitě přímo, přece jen tu domácí velkoobchodní cena, korigovaná s ohledem na složku nadvýrobku, nakonec východiskem být musí. Uvedená teze zřejmě nepokládá peněžní formu za hodnotovou formu, nýbrž jen za jakýsi evidenční nástroj. V podstatě říká, že stačí dbát na souběžný pohyb vývozních a dovozních cen, aniž se zkoumá relace vývozních cen k výrobním nákladům. To však rozhodně nemůže stačit.

Na str. 398 se hovoří o světové ceně v tom smyslu, jako by to byla výlučně kategorie předmonopolistického kapitalismu a jako kdyby souvisela jen se soustavou zlaté měny. To není správné. Fakt je, že světová cena je výtvar světového hospodářství s jeho světovým trhem a že ten vzniká v plném rozsahu teprve v imperialismu. Na to poukazuje např. Kuczynski. V recenované práci se však o světové ceně píše tak, jako by ji imperialismus vlastně vylučoval. Je pravda, že monopoly a imperialistické ochránářství zasahují rušivě do světového trhu. Z toho však ještě nelze dedukovat, že nynější světová cena není „skutečná světová cena“. Jednotná tržní cena je vždy nakonec abstrakce a konkrétní ceny se od ní mohou lišit podle znalosti trhu u obou stran. Je nesporné, že integrace hospodářství kapitalistických zemí i obnovení konvertibility vytvářejí v současné době tendence k sjednocování cen.

Celkem je třeba recenovanou práci považovat za velmi zdařilé a úspěšné dílo. Je možno si jen přát, aby i ostatní obory úsekových ekonomik byly zpracovány co nejdříve formou stejně důkladných učebnic.